

ANADOLU'DAKİ SOVYET RUSYA YANLISI ESKİ KOMÜNİSTLER KURTULUŞ SAVAŞI'NA KATKIDA BULUNDU MU?

2 Ekim 2024

Yıldırım Koç

www.yildirimkoc.com.tr

Tokat Mebusu Nazım

Hacıoğlu Salih

Şerif Manatov

Türkiye, 1919-1920 yıllarında hem Yunan saldırısıyla, hem ABD mandasını savunanlarla, hem de Sovyet Rusya mandası yandaşlarıyla mücadele etmek zorunda kaldı.

Sovyet Rusya, umutlarını Avrupa ülkeleri ve özellikle Almanya'da gerçekleşecek bir devrime bağlamışken, güneyini sağlama almak ve Boğazlar'ın Sovyet Rusya aleyhinde kullanılmasını önlemek amacıyla Türkiye'ye de önem veriyordu. Bu strateji çerçevesinde, bir taraftan Boğazlar ve İstanbul'a yönelik bir planı uygularken, diğer taraftan Anadolu'daki kurtuluş mücadelesi sürecinde, Kızıl Ordu'nun veya Sovyet Rusya'daki Osmanlı savaş esirlerinin oluşturduğu bir orduyu kullanarak, 27-28 Nisan 1920 günü Azerbaycan'da kendisine bağlı komünistleri iktidara getirmesi benzeri bir çaba içindeydi.

Bu dönemde Anadolu'da mücadeleyi yöneten kadroların büyük bölümü eski İttihatçıydı ve Talat ve Enver Paşalarla ilişkilerini sürdürüyordu. Enver Paşa umutlarını (denize düşen yılanın sarılır anlayışıyla) Sovyet Rusya ile işbirliğine bağlamıştı. Anadolu'ya gönderilen Sovyet Rusya görevlileri, gizli bir Komünist Partisi (Hafî Türkiye Komünist Fırkası) kurmuş, Anadolu'da Bolşevikliğin ne olduğunu bilmeden Sovyet Rusya'dan yardım almak amacıyla Bolşevik sempatzıları olan milletvekillerini etkilemiş, dönemin en önemli silahlı gücü olan Çerkes Ethem ile bağlantı kurmuş, Yeşil Ordu'nun yönetiminde etkili olmuş ve Meclis'te Mustafa Kemal Paşa muhaliflerini de içeren Halk Zümresi grubunu etkileyen bir güce ulaşmıştı. Mustafa Suphi'nin önderliğinde bir askeri birlik Azerbaycan'da hazırlanıyordu. Çerkes Ethem'in ayaklandığı günlerde Anadolu'ya gelen Sovyet Elçiliği mensupları içinde de çok sayıda asker bulunuyordu. Bu ilişki ağı içinde Ankara'da yönetime gelecek ve Sovyet Rusya'nın kontrolü altındaki bir yapı, Sovyet Rusya'nın Kızıl Ordusunu Anadolu'ya davet ettiğinde, Azerbaycan modeli Anadolu'da tekrarlanabilecekti. (Sovyet Rusya'nın Kızıl Ordu

aracılığıyla “sosyalist ülke” kurma anlayışını ve pratiğini daha önceki yazılarımda özetlemiştim.)

Anadolu’daki Sovyet Rusya yanlısı komünistler bu planda kullanıldı. Bu komünistler, Anadolu’daki kurtuluş mücadelesine destek vermediler; köstek oldular. Türkiye’yi Sovyet Rusya’nın mandası haline getirme çabaları, Mustafa Kemal Paşa sayesinde önlenemedi. Mustafa Kemal Paşa, bu karmaşık süreci, bağımsız bir Türkiye’nin kurulması yolunda yönlendirdi.

Kurtuluş Savaşı yıllarında İstanbul’daki komünistlerin, emperyalist işgale karşı hiçbir şekilde mücadele etmediklerini, işgali kabullenerek ve Anadolu’daki kurtuluş mücadelesine hiçbir somut destek vermeyerek, Türkiye sosyalist hareketi tarihine büyük bir leke sürdürdüklerini geçen gün yazmıştım. İşin kötüsü, Anadolu halkı varını yoğunu kurtuluş mücadelesine feda ederken, işgal altındaki İstanbul’da hiçbir risk almadan yaşayan ve “sosyalizm mücadelesi” verenler, daha sonra hayatını kurtuluşa adayan ve ülkenin bağımsızlığını kazananları eleştirmeye kalktı.

Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu’da bazı Sovyet Rusya görevlileri ile bunlara bağlı ve bağımlı küçük bir yerli komünistler grubu bulunuyordu.

Sovyet vatandaşı olan ve Anadolu’da Sovyet Rusya’nın çıkarları doğrultusunda komünist partisi kurup faaliyet gösteren Şerif Manatov ve Ziyetullah Nevşirvanov gibi kişilerin çalışmaları konusunu daha önce yazmıştım (“Anadolu’da Komünist Partisi Kuran Sovyet Vatandaşları,” 19 Haziran 2024). Bu ve benzeri Sovyet Rusya görevlilerinin yönlendiriciliğinde önce Hafi (Gizli,YK) Türkiye Komünist Fırkası ve ardından legal Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası kuruldu.

22 Haziran 2024 günü yayımlanan “Komünistliği ‘Rusya’nın Memurluğu’ Zanneden Anadolu ‘Komünistleri’” başlıklı yazımda belirttiğim gibi, 1920 yılında Anadolu’da Aralov’un ifadesiyle, kendilerini “bizim memurumuz gibi görüyor ve bu yüzden onlara para vermemiz ve çalışmalarını yönetmemiz gerektiği kanısında” olan “komünistler” vardı.

Anadolu’da başından itibaren Sovyet Rusya’nın yönettiği bu ufak komünist grubun Mustafa Kemal Paşa’nın önderliğinde sürdürülen Kurtuluş Savaşı’na somut ve elle tutulur bir katkısı oldu mu?

Olmadı. Tam tersine, destek değil köstek oldular.

26 Haziran 2024 günü yayımlanan “Sovyet Rusya’nın ve Eski TKP’nin Çerkes Ethem Fiyaskosu” yazımda, Sovyet Rusya görevlilerinin ve onların kontrolündeki bazı yerli komünistlerin Çerkes Ethem’i nasıl desteklediklerini ve onu kullanmaya çalıştıklarını belgeleriyle aktarmıştım.

Bir de Tokat Mebusu Nazım Bey’in, Meclis’te Mustafa Kemal Paşa’ya darbe girişimi amacıyla Sovyet Rusya Büyükelçisi Aralov’dan yardım istemesi ve Aralov’un bu girişimi Mustafa Kemal Paşa’ya bildirmesi olayı var.

Anadolu’daki Hafi Türkiye Komünist Fırkası ve ardından kurulan Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası’nın Kurtuluş Savaşı’na askeri olarak bir desteği söz konusu değildi. Bu iki örgüt, ara sıra yaptıkları açıklamalarla ve bazı girişimlerle de Kurtuluş Savaşı’na destek değil, köstek oldular. Ancak bağımsız güçleri o kadar küçüktü ki, önemli bir olumsuz etkileri olmadı. Sırtlarını Sovyet Rusya’ya dayadıkları için, bu yanlış tavırları nedeniyle karşılaştıkları yaptırımlar da küçük kaldı.

Sovyet Rusya vatandaşlarının öncülüğünde kurulan Hafi Türkiye Komünist Fırkası’nın 1920 Haziran tarihli nizamnamesinde şu ifadeler yer alıyordu:

“M.18. Türkiye Bolşevikleri sosyalistliği kabul eden diğer milletler ile Türkiye arasında alalusul (usulen,YK) siyasi hudut ve gümrük muamelatını lağv ederler. (kaldırırlar,YK)”

“M.25. Türkiye Komünist Partisi Moskova’da münakit (toplana,YK) (Üçüncü Enternasyonal)in Bakû Kongresinde kararları vasıl oluncaya (ulaşuncaya, YK) kadar şu mezkûr (belirtilen,YK) esaslar dahilinde halkı tenvir (aydınlatma,YK) ve irşat etmeğe (doğru yolu göstermeye,YK) devam eder.” (Mete Tunçay, *Türkiye’de Sol Akımlar 1908-1925*, İletişim Yay., İstanbul, 2009;468-469)

Hafî Türkiye Komünist Fırkası, 14 Temmuz 1920 tarihinde yayınladığı bildiride şunları belirtiyordu:

“Türkiye’de Merkez-i Umumisi Ankara’da olmak ve sosyalizmi yerleştirmek üzere (Üçüncü Enternasyonal’e merbut (bağlanmış,YK) bir Komünist Partisi teşkil olunmuştur. (...) Türkiye Komünist Partisi komünizm esasatından (esaslarından,YK) ibaret olan nizamname-i umumisi dahilinde halkı irşat (doğru yolu göstermek,YK) ve bu büyük mefkure (ülkü,YK) etrafında vatandaşları toplayarak eski zihniyet ve eski akideler (dini inanış,YK) üzerine bina edilen hal-i hâzır (mevcut,YK) tarz-ı idaresini (yönetim biçimini, YK) yıkmak ve içtimâi inkılâbı (toplumsal devrimi,YK) meydana getirmek maksadıyla teşekkül etmiştir.”

Bildiride, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde oluşturulan hükümetin “demokratik burjuva sınıfına” dayandığı ileri sürüldü ve “milliyetperverlikten ayrılamadığı” “bilhassa komünizm ceryanlarına fiili müdahalelerde” bulunduğu belirtildi ve şöyle dendi:

“Türkiye Komünist Partisi, (...) bir tarafta İngiliz siyasetine alet olan Hürriyet ve İtilafçılar, diğer tarafta halk için onlardan hiç farkı olmayan ve fakat maske ile meydana çıkan eski İttihatçılar olduğuna kanaat ve bu kanaati resmen ilan ve her iki hükümetle hiçbir alakası olmadığını beyan eder. Cihan inkılâbının bir ordusu olarak kızıl bayrak altında bütün dünyadaki komünist arkadaşlarıyla beraber çalışmayı en mukaddes bir vecibe-i zimmet (boyun borcu,YK) sayan Türkiye Komünist Partisi meslektaşlarını hürmet ve samimiyetle selamlamayı bir şeref addeyleyler. (...) Yaşasın beynelmilel içtimâi inkılâp!” (Tunçay,2009;470-471)

Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası’nın 28 Kasım 1920’de kuruluşu da şu şekilde duyuruldu:

“Yeşil Ordu ve Türkiye Hafî Komünist Partisi merkez-i umumileri Üçüncü Enternasyonalce kabul edilmiş olan Rusya Komünist Bolşevik Fırkası programının düstur-ül amel (gereği gibi uygulanacak olan kanun,YK) ve düstur-u inkılâp (devrim kanunu,YK) olmak üzere kabulünü muvafık (uygun,YK) görmüş ve her ikisi birleşerek memleket dahilindeki bütün içtimai inkılap ceryanlarını tevhid etmeye (birleştirmeye,YK) karar vermiştir. (...) Halk İştirakiyun ve Bolşevik Fırkası namını almıştır.” (Erden Akbulut – Mete Tunçay, *Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası (1920-1923)*, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2007;119-120)

Çerkes Ethem ayaklanmasının bastırılması sonrasında THİF yöneticileri yargılandı:

“Çerkes Ethem’in başkaldırdığı sıralar, Ankara’da (Resmi TKF’nin organı olarak yayımlanan) Yeni Dünya gazetesi de hükûmete cephe almış ve eski sahibine karşı asker sevkini engellemek için, demiryolu işçilerini greve çağırmıştır; bunun üzerine 2 Ocak’ta Yeni Dünya idarehanesi hükümet taraftarlarınca tahrip edilmiştir. Gazetenin sahib-i imtiyazı Arif Oruç ve arkadaşları tutuklanmıştır. Resmi TKF da bu sıralar kendiliğinden kapanmış olmalıdır. Ayaklanmayı destekledikleri iddiasıyla, aynı ay içinde THİF ve Emek gazetesi çevresinden Salih Hacıoğlu, Ziyetullah Nevşirvanov ve daha

başka birtakım kimseler tutuklanmışlardır. Mustafa Suphi ve 14 yoldaşının Karadeniz’de öldürülmeleri de, yine bu aralığa rastlamaktadır.” (Akbulut-Tunçay,2007;167)

“THİF’nin Meclis’teki temsilcileri, 1 Şubat’ta partiyi tatil etmelerine karşın, kovuşturulmaktan kurtulamamışlardır.” (Akbulut-Tunçay,2007;168) Parti, 12 Mayıs 1921 tarihinde kapatıldı. “Ankara İstiklal Mahkemesinde yapılan yargılama sonucunda, 9 Mayıs 1921’de THİF’nin Meclis dışındaki ileri gelenlerinin ağır hapis cezalarına uğratılmasının yanısıra Nazım Bey de 15 sene küreğe mahkum edilmiş, öteki mebusların ise sorumsuzluklarına karar verilmiştir.”(Akbulut-Tunçay,2007;169)

Frunze’nin Ankara’ya gelişi ve Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı görüşme sonrasında THİF’nin faaliyetine yeniden izin verildi. “28 Mart 1922 tarihinde akd olunan resmi bir içtimada hükümete verilecek beyanname kiraat ve aynen kabul edilerek ertesi gün hükümete verildi. Ve fırka ikinci defa faaliyete geçmiş oldu.” (Akbulut-tunçay,2007;180)

Anadolu’daki “komünistler” Kurtuluş Savaşı’nın ilk döneminde süren mücadeleyi de yanlış değerlendiriyorlardı: “Komünistler Anadolu hareketine (hatta 1920 sonlarında ve 1921 başlarında) paşalar arasında bir iktidar savaşı olarak bakıyorlardı. Bütün bildirimlerinde ve hatta *Emek* gazetesi gibi, gazete makalelerinde, komünistler Anadolu hareketinin özünü belirli kişiler arasında bir mücadele olarak gösteriyorlardı.” (Erden Akbulut & Ersin Tosun, *Bilal Şen/Anılar, Notlar, Genişletilmiş İkinci Baskı, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2019, s.42*)

DARBE GİRİŞİMİ

Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası’nın faaliyetine 1922 yılı Mart ayında izin verildi. Ancak bu örgüt, 13 Eylül 1921 tarihindeki Sakarya Zaferi’nden sonra, 1922 yılı ilkbaharında, Sovyet Rusya’nın yardımıyla Meclis içinde bir darbe yapmaya girişti.

Komünist Enternasyonal’in “Doğu Seksiyonu” 19 Mart 1923 tarihinden “8-10 ay önce”, diğer bir deyişle, 1922 yılının Mayıs-Temmuz döneminde, Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası’na iktidarı ele geçirme talimatı vermişti. Erden Akbulut ve Mete Tunçay’ın kitabında bu konu, 19 Mart 1923 tarihli bir rapor ele alındıktan sonra, şu şekilde anlatılmaktadır: “Doğu Seksiyonu ve özellikle Safarov, bundan 8-10 ay önce THİF’e iktidarı ele geçirmek üzere davranma talimatı çıkartıyor, Komintern’in THİF MK temsilcisi Golman da buna uygun bir politik hat izliyordu.” (Erden,Akbulut-Tunçay,Mete, Türkiye Komünist Partisi’nin Kuruluşu,1919-1925, Yordam Kitap, İstanbul, 2020;346)

THİF, bu talimat doğrultusunda bir girişimde bulundu. Ancak bu tarihte Sovyet Rusya’nın Ankara’daki büyükelçisi olan ve Türkiye’deki durumu çok daha gerçekçi bir biçimde değerlendiren Aralov, Komintern Doğu Seksiyonu’nun bu talimatı doğrultusunda hareket eden THİF yöneticisi Hacıoğlu Salih’in girişimini Mustafa Kemal Paşa’ya bildirdi:

“Aralov (...) bir keresinde Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası’nın liderlerinden eski Tokat milletvekili Nazım’ın kendisine ‘BMM’de 120 oy toplayabileceğini’ söylemesi ve ‘1922 Temmuz seçimlerinden sonra Rus taraftarı bir kabine kurulması için kendisine yardım etmesini’ önermesi üzerine, durumu hemen Mustafa Kemal’e bildirir.” (Akbulut-Tunçay,2007;86)

“THİF, Nazım Bey’in önderliğinde 1922 ilkbaharında yeniden canlandırılmıştır. (...) Nazım Bey’in, tam o günlerde, ‘Rus taraftarı’ bir kabine seçilmesi için kendisinin TBMM’nde 120 oy toplayabilecek bir grubu olduğunu ileri sürerek Sovyet Büyükelçisinden yardım istediği iddia

edilmektedir. Büyükelçi Aralov ise, kuşkuyla karşıladığı bu öneriyi hükümete haber vermiştir.” (Akbulut-Tunçay,2007;98)

Şefik Hüsnü, 22 Ocak 1923 tarihinde Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu Prezidyumuna gönderdiği yazıda bu girişimi şu şekilde eleştiriyordu: “Ankara Partisi (THİF), üyelerinin bir bölümü, darbe yapma çılgınlığıyla, hareketi ezmek için fırsat kollayan milliyetçi hükümetin şimşeklerini üzerine çekti. Böylece gelecek için çok şeyler vaat eden bu teşkilat, bir sonraki affa kadar acınacak bir bitkisel yaşam sürdürmeye mahkum oldu.” (Erden Akbulut-Mete Tunçay, İstanbul Komünist Grubu’ndan (Aydınlık Çevresi) Türkiye Komünist Partisi’ne, 1919-1926, 1. Cilt, 1919-1923, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2012.,287;Akbulut-Tunçay,2020;332)

Şefik Hüsnü’nün Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi’ne 12 Nisan 1923 tarihli raporunda da bu konu ele alınmıştı:

“(4) Enternasyonal’e -hakikatin tersine- Ankara’da komünist bir hareket olduğunu kanıtlamak amacını güden Salih ve Golman yoldaşların yürüttükleri tümüyle uygunsuz ve zamansız, suni bir ajitasyondur. Hükümetin kovuşturmasını kışkırtan bu yoldaşların Yürütme’nin tezlerine aykırı girişimleridir. (5) Golman ve Salih yoldaşların -Aralo’f’un uyarılarına rağmen- izahsız serüvenciliklerinde ısrarları, zaten dağılmakta olan Ankara’daki fırkaya son darbeyi indirmiş, Hükümette bir darbe hazırlığı içinde oldukları kanaatini doğurmuşlar. (6) Hapsedilen yoldaşlar, yabancı bir devletin tavassutuyla iktidara el koyma suçlamasıyla yargılanacaklarmış. (7) Başlangıçta otuza yakın kişi tutuklanmış. Daha sonra çoğu teminat karşılığı serbest bırakılmış. (8) Halihazırda hemen hemen tümü aydın olan sekiz (8) yoldaş tutuklu ve ağır ceza tehdidi altında bulunuyor.” (Akbulut-Tunçay,2020;352)

Şefik Hüsnü’nün 19 Mayıs 1924 tarihinde Komintern’in 5. Kongresi için hazırladığı raporda da bu konu ele alınmıştı:

“Anadolu’da çeşitli devrimci teşkilatlanma girişimleri, sonunda, Halk İştirakiyun Fırkası’na vardı. Bu fırka, bir dönem siyaset sahnesinde geçici bir yıldız olarak parladı. En küçük bir tedbiri düşünmeyen gerçek bir kuş beyinli olan Golman adlı biri tarafından affedilmez şaşkınlıklara sürüklenmemiş olsaydı, teorik ve öğretisel temel eksikliğine ve kitlelerle herhangi bir bağı olmamasına rağmen, yine de bu fırka Kemalist politika üzerinde belli bir etki yaratabilirdi. Ancak bu adamın ve yandaşı Salih’in ittirmesiyle, kurtarıcı Büyük Taarruz anında yapılan kimi akılsızca ve tamamen can sıkıcı girişimler, bu fırkayı kamuoyunun gözünden sonsuza dek düşürdü. O günden itibaren, Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası’nın tarihî rolü son buldu. Fırkanın en etkili üyeleri de bunun farkına vardı. Devrim idealine samimi olarak bağlı olanlar, TKP’ye üye olmaktan tereddüt göstermediler.” (Akbulut-Tunçay,2020;432-433)

THİF KONGRESİ

Milli kuvvetlerin 26 Ağustos 1922 günkü Büyük Taarruz’a hazırlandığı günlerde, bu darbe girişiminde bulunan THİF, kongresini toplamaya karar verdi.

Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası ilk kongresini Büyük Taarruz’dan kısa bir süre önce, 15 Ağustos 1922 tarihinde yapmaya karar verdi ve yaptığı başvuru sonucunda hükümetten bu konuda izin aldı. Ancak, yabancı konukların kongreye katılımının yasaya uygun olmadığı ileri sürülerek, izin iptal edildi. Bunun üzerine THİF’nin Ankara’daki illegal kongresinin

birinci oturumu 16/17 Ağustos 1922 günü bir bağ evinde, ikinci oturumu da 25/26 Ağustos 1922 günü Sovyet Rusya elçilik binasında yapıldı.

Bu günlerde Sovyet büyükelçisi Aralov'un ikametgahı yandı:

"15 Ağustos'ta Sovyet büyükelçisinin Ankara'daki ikametgahı yakıldı. Büyükelçi Aralov bunun bir kundakçılık eylemi olduğundan kuşkulananarak, Moskova'dan Türk politikasını yeniden gözden geçirmesini istedi ve ayrıca Ankara, son zamanlardaki Sovyet karşıtı olaylara birtakım açıklamalar getirene kadar, yardımlarda ciddi bir kesintiye gidilmesini salık verdi. Aralov, anılarında, uzun süredir anti-Sovyet politikalar savunduğu söylenen Rauf Bey'i suçlar. Şimdi 1922 yazında o, başbakanlığın sağladığı otoriteyle, Bolşevik rejimine karşı aktif bir düşmanca tutum sergiliyordu." (Gökay, Bülent, *Soviet Eastern Policy and Turkey, 1920-1991, Soviet Foreign Policy, Turkey and Communism*, Routledge, London, 2006;168)

Bu yangın, çok büyük bir ihtimalle, Anadolu'da Sovyet Rusya'ya bağlı ve bağımlı komünistlerin ve Sovyet Rusya vatandaşlarının faaliyetlerini çok yakından izleyen Türk istihbarat birimlerinin bir uyarısıydı.

Bu süreçte de THİF'nin kapatılması gündeme geldi. Bunun üzerine THİF yönetimi, Türk ordularının Büyük Taarruz'u başlatması öncesinde, aşağıda aktarılan "THİF Merkezi Umumi" imzalı el ilanını yayımladı:

"AMELE KÖYLÜ VE HALK HAKKEMESİNE

"Türkiye amele ve köylüsünün bu üç senelik istiklâl mücadelesinde göstermiş olduğu fedakarlıklara ve çekmiş olduğu zahmetlere rağmen kendisinin ıslah-ı hali (durumunu düzeltme,YK) namına hiçbir harekette bulunmayan hükümet nihayet amele ve köylünün kanı pahasına kazandığı muzafferiyet günlerinde bir amele ve köylü fırkasından başka bir şey olmayan HİF'nin feshine karar verdi. Fırka bu gayr-i kanuni ve memleketin menafii (çıkarları,YK) ile taban tabana zıt olan kararı protesto eder ve bütün amele ve köylü teşkilatlarından bervech-i âti (aşağıda belirtilen,YK) hususatın (hususların,YK) icrasını talep eder: (1) Hükümetin Fırkaya karşı aldığı şu vaziyeti protesto etmek, (2) Fırkanın serbest ve kanuni bir tarzda çalışmasını hükümetten istemek, Yaşasın işçilerin hürriyet mücadelesi, Yaşasın işçi ve köylülerin fırkası olan HİF, Kahrolsun ezici ve emici siyaset, Kahrolsun mürteciler (gericiler,YK)." (Akbulut-Tunçay,2007;300)

THİF 1922 yılı Eylül ayında yeniden kapatıldı. THİF bu durumu aşağıdaki bildiriyle protesto etti:

"Hayır efendiler, hayır! Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası resmi bir varlıktır. Kanunen teşekkül etmiştir. Onu ilgaya sizin hakkınız yoktur. Her burjuva memleketi gibi sizde de mevcut olması zaruri olan hürriyet-i ictimâ (toplanma hürriyeti,YK) ve hürriyet-i efkâr (düşünce hürriyeti,YK) hakkı buna mânidir. Türkiye Halk İştirakiyun fırkası sınıflı bir varlıktır. O, Türkiye işçi ve köylülerinin teşkilâtıdır. Bu sınıflar mevcut oldukça fırka yaşayacaktır.

"Bu sınıflar imha edilemez ki fırkayı imha ve ilga edebilesiniz. Beynelmilel inkılâpçı proletarya ordusunun Türkiye'deki müfrezesidir. Beynelmilel ordu mevcut oldukça, siz o fırkayı, o müfrezeyi imha ve ilgaya teşebbüs edemezsiniz. (...)

"Son günlerde Ankara'da ve taşralarda birçok yalan ve iftiralarla ve utanmadan Rusya hükümeti casusluğuyla itham ederek birçok arkadaşlarımızı tevkif ve haps ettiniz. Bütün Türkiye işçi ve köylüleri şahiddir ki: arkadaşımız ma'sumdurlar. Isnad ve ithamlarınız yalandır, iftiradır. Fırkamızı dağıtmak, gazetelerimizi kapatmak ve arkadaşlarımızı haps etmek teşebbüslerinizi hep Lozan Konferansı'na giderek memleket menafii (çıkarlarını,YK) birtakım coğrafi hudut tashihati

(düzeltmeleri,YK) perdesi altında Avrupa burjuvalarına satmağa karar verdiğinizden, ve komünistlerin ise bu siyasetinizin içyüzünü halka açarak maskenizi yere çarpmasından korktuğunuzdan ve zaferden sonra yapacağınızı vaad ettiğiniz dahili ıslahatı isteyecek unsurları susturmak istemenizdir.” “Yaşasın Üçüncü Enternasyonal!” (Tunçay,2009;695-696)

THİF yöneticileri hakkında açılan dava 9 Ağustos 1923 tarihinde sona erdi.

“Sanıkların, hükümeti devirme eylemi ancak tasarımda kaldığı için, cezalandırılması mahkemece olanaklı görülmemiş, fakat, yasaklandığı halde fırkanın faaliyete devam etmesi, yabancı örgütlerle ilişki kurması ve kışkırtıcı yayınlar yapması nedenleriyle, T.H.i.F. ileri gelenlerinden, Nazım, Kenan, Nizamettin Nazif, Ahmet Hilmi ve Osman beyler 3’er, Salih Hacıoğlu kötöleme suçunun eklenmesiyle 3,5 aya ve 25’er lira para cezasına mahkum edilmişlerdir. Fakat, tutuklanmalarından beri bu süreler dolduğu için, hepsi saliverilmişlerdir.” (Tunçay,2009;366)

Şefik Hüsnü, Komintern yayın organlarında 21 Haziran 1927 günü yayımlanan “Çin Devrimi Kemalist Yolu İzleyemez” başlıklı yazısında THİF’nin bu tavrını şöyle eleştirdi:

“1922 güzünde milliyetçilerin durumu çok tehlikeli gözüküyordu. Savaşta ilerleme kaydedilemiyordu. Halkta yorgunluk ve sabırsızlık belirtileri görülüyordu. Birçoğu, Yunanlıların işgal ettikleri yerlerden kovulabileceğinden şüphe etmeye başladı. Bu sırada Ankara’daki Halk İştirakiyun Fırkası ağır bir hata işledi. Olayların dış görünüşüne aldandı. Kendi gücünü abartarak, Kemalistlere hitap eden tehdit dolu bir bildiri yayınladı ve hükümetin yasağına aldırış etmeksizin bir kongre topladı. Partinin bu davranışı bütünüyle hatalıydı. Milli orduların, gizlice hazırlanmış büyük bir taarruzun eşiğinde olduğu birkaç gün sonra görüldü. Milliyetçi makamlar, Partinin ilan ettiği düşmanca açıklamayı, Partiyi kapatmak ve en faal savaşçıları zindanlara atmak için fırsat bildiler. Milli orduların kesin zafer haberlerinin doğurduğu sevinç ve coşkunluk arasında, Partimizin dağıtılması farkedilmedi bile.” (Şefik Hüsnü, *Komintern Organlarındaki Yazı ve Konuşmaları*, Aydınlık Yayınları, İstanbul, 1977;173)

Özetle; Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu’da Sovyet Rusya’ya bağlı küçük bir yerli komünist grup, Sovyet Rusya’nın Anadolu’ya ilişkin stratejisinin bir aleti olarak faaliyet gösterdi; Kurtuluş Savaşı’na bir destek olmadığı gibi, gerek 1920 yılının ikinci yarısında Çerkes Ethem’in de içinde bulunduğu operasyonda, gerek 1922 yılı Temmuz ayındaki darbe girişimiyle, mücadeleye köstek oldu. 1922 yılı sonunda kapatılmasının ardından bu örgütten geriye kalan birkaç komünist de İstanbul’daki örgütlenmeye dahil oldu.